

JULIJUS EVOLA

Misterija grala

I GIBELINSKA TRADICIJA CARSTVA

UTOPIJA

Beograd 2007.

Premise

1. Književna predrasuda

Onaj ko želi da prodre u suštinu viteških legendi i epskih spisa kojima – zajedno sa mnogim drugim srodnim i sa njim u izvesnoj meri povezanim – pripada gralski ciklus, mora da prevaziđe seriju predrasuda, a prva među njima je ona koju ćemo nazvati *književnom*.

Radi se o stavu onih koji u sagama i legendama ne žele da vide ništa drugo osim fantastične i poetske tvorevine, individualne ili kolektivne, ali u svakom slučaju jednostavno ljudske, zanemarujući ono što bi u njima moglo da ima višu simboličnu vrednost i što ne može da se svede na proizvoljnu kreaciju. Naprotiv, upravo ovaj simbolični element, na svoj način objektivni i nadindividualan, čini srž saga, legendi, mitova, priča o podvizima i epopeja o tradicionalnom svetu.¹ Ono što može i mora da se prizna, jeste da mu u celini kompozicija ne prethodi uvek savršeno svesna namera. Naročito kada se radi o reakcijama polukolektivnog karaktera nije redak slučaj da najvažniji i najznačajniji elementi budu izraženi a da njihovi autori toga gotovo da nisu ni svesni, da ni ne primećuju da se povinuju izvesnim uticajima koji su se u datom trenutku poslužili direktnim namerama i spontanošću koja stvara posebne ličnosti ili grupe kao sredstvom za postizanje cilja. Tako i u slučajevima u kojima poetska ili fantastična spontana kompozicija izgleda da stoji, i materijalno zaista stoji, u prvom planu, jedan takav element nema samo vrednost prigodnog omotača i izražajnog sredstva, na šta bi moglo da se ograniči površno razmatranje. Može se čak priznati da su neki autori samo želeli da „stvore umetnost” i

¹ Zbog posebnog smisla koji dajemo pojmu „tradicionalni svet” moramo se pozvati na dela autora: *Pobuna protiv modernog sveta – Rivolta contro il mondo moderno*, Edizioni Mediterranee, Roma, 1969; *Maska i lice savremenog spiritualizma – Maschera e volto dello spiritualismo contemporaneo*, Edizioni Mediterranee, Roma, 1971. Isti smisao mu je dao i R. Genon i njegova grupa (napomena priređivača)

da si u tome čak i uspeli, tako da njihovo stvaralaštvo ide direktno u prilog onima koji poznaju i priznaju samo estetsku tačku gledišta. To ih ipak ne sprečava da u njihovom takozvanom „stvaranju umetnosti”, utoliko više što su se prepustili spontanosti, odnosno nekontrolisanom procesu imaginacije, učine i nešto drugo, sačuvaju, prenesu ili pokrenu delovanje višeg sadržaja koga će učeno oko uvek moći da prepozna i kome će se pojedini autori možda i sami iznenaditi ukoliko im se jasno ukaže.

Ipak, u tradicionalnim legendama mnogo je češći slučaj da autori nisu bili svesni da stvaraju samo umetnost ili fantaziju, iako gotovo uvek uz prilično konfuzan osećaj o izboru tema koje stavljaju u centar svojih kreacija. Na sage i legende treba proširiti ono što se danas konačno prihvatilo i u individualnoj psihologiji, odnosno da postoji periferna svest i, ispod nje, zona prefinjenijih, dubljih, odlučnijih uticaja. Psihoanalitički, san je jedno od stanja u kome uticaji te vrste, potisnuti ili isključeni iz zone spoljašnje budne svesti, direktno prisvajaju fantastično svojstvo, prevodeći se u simbolične slike koje svest proživljava a da pri tom skoro ništa ne zna o njihovom sadržaju. Što te slike i utvare izgledaju ekstravagantnije i nepovezanije, tim više treba posumnjati na latentan inteligentan i značenjski sadržaj, upravo zato što on kao takav ima potrebu da se bolje maskira da bi našao slobodan put do polusvesti. To je ono na šta u mnogim slučajevima treba pomisliti i u vezi sa sagama, legendama, avanturističkim pripovetkama, mitovima, pa čak i bajkama. Često upravo najfantastičnija i najčudnija strana, manje vidljiva i manje usklađena, manje sklona da ima određenu estetsku ili istorijsku vrednost, i stoga uglavnom odbačena, pruža najbolji put da se dosegne centralni element koji celini ostvarenja ove vrste daje njihov pravi smisao, a ponekad i viši istorijski značaj. To je upozorenje tradiciji, za koju ćemo nadalje videti da nije lišena veza sa samom tradicijom grala: „Onde gde sam najjasnije i najotvorenije pričao o našoj nauci, tamo sam pričao najnejasnije i tamo sam je sakrio”², dok je još car Julijan napisao: „Ono što se u mitovima čini neverovatnim je baš ono što nam otvara put ka istini. Zapravo, što je enigma paradoksalnija i neobičnija, tim nas više upozorava da ne verujemo goloj reči, već da se pomučimo oko skrivene istine.”³

Toliko o prvoj predrasudi koju treba prevazići, predrasudi koja često utiče na razmatranje poetsko-legendarnih srednjovekovnih tekstova i ko-

² Geber, *Summa perfectionis magisterii* (u J. J. Mangetus, *Biblioteca Chemica Curiosa*, Genevae, 1702), IX, X, str. 557.

³ Julijan Imperator, *Contr. Eracl.*, 217.

ja je, na primer, posebno oštro izražena u odnosu na književnost takozvanih Vernika Ljubavi, gde je, zbog bogatstva spoljašnjeg umetničkog i poetskog elementa, mnogima izgledao bogohulan svaki pokušaj vanknjiževne egzegzeze, kao i prodor „misterije” čiji je takva „poetska” literatura bila efektivni nosilac i koja, kao što ćemo videti, nije oslobođena veza sa uticajima koji su formirali ciklus o gralu, kao i sa izvesnim organizacijama koje su delovale iza kulisa poznate istorije.

2. Etnološka predrasuda

Druga predrasuda koju treba prevazići je etnološka, i ona se u suštini odnosi na istraživanja koja su u ciklusu legendi, među kojima se ističe gral, počela da otkrivaju razne podzemne korene ali u njima nisu umela da vide ništa drugo osim fragmenata *folklor*a i drevnih primitivnih narodnih verovanja. Veoma je važno doći do razjašnjenja u vezi sa tim, a posebno u odnosu na materiju kojom ćemo se baviti, jer je prisustvo ovih elemenata u tradiciji grala zaista realno i oni čine glavnu nit za ponovno povezivanje nadistorijskog i inicijacijskog aspekta legende o gralu sa istorijskim aspektom koji se odnosi na prisustvo i delotvornost jedne posebne tradicije.

Pre svega, ovde se relativnost aspekta „stvaranja” na koji mi ukazujemo u slučaju individulane produkcije širi na kolektivni plan, budući da većina u *folkloru* vidi spontano narodno stvaralaštvo, kolektivni fantastični proizvod izmešan sa predrasudama koji manje-više treba posmatrati kao zanimljivost. Takozvane etnološke škole su sledeći sličnu predrasudu, upravo kao i psihoanalitičke koje su prešle na proučavanje „kolektivne podsvesti”, pokrenule razna istraživanja koja uvek odgovaraju sistematičnom, zaraznom svođenju od višeg ka nižem.

Ovde moramo da se ograničimo na jedan iskaz, to jest na pobijanje pojma „primitivnosti” koji se danas pretpostavlja u određenim narodnim tradicijama. Daleko od toga da su „primitivne” u smislu izvorne, u velikom broju slučajeva ove tradicije nisu ništa drugo nego iskvareni ostaci koji treba da se ponovo povežu sa drevnim ciklusima civilizacije. Tako, sa Genomom, treba priznati da se u navodnom *folkloru* „skoro u svakom slučaju radi o tradicionalnim elementima u pravom smislu reči, iako ponekad deformisanim, osakaćenim ili fragmentarnim, i o stvarima koje imaju stvarnu simboličnu vrednost, tako da sve to ne samo da nije narod-

nog porekla, već nije čak ni ljudskog porekla. Ono što može da bude narodno je samo činjenica 'preživljavanja', kada ovi elementi pripadaju nestalim tradicionalnim formama... koje ponekad sežu u tako daleku prošlost da bi je bilo nemoguće odrediti, a ovde ćemo se zadovoljiti time da je iz istog razloga svrstamo pod mračnu vlast praistorije. S obzirom na to narod, dakle, ima funkciju neke vrste kolektivne svesti koja je manje ili više podsvesna, a čiji je sadržaj očigledno pristigao iz drugog pravca." Isto je tako ispravno sledeće objašnjenje jedinstvene činjenice da se u ovim slučajevima upravo narod pokazuje kao nosilac značajne količine elemenata koji se odnose na viši plan, na primer inicijacijski, dakle baš onaj koji po definiciji može da bude najmanje „narodski”: „kada se tradicionalna forma polako gasi, njeni poslednji predstavnici mogu svojevolski da poveru kolektivnoj memoriji, o kojoj smo govorili, ono što bi u suprotnom bilo bespovratno izgubljeno. To je, u suštini, jedini način da se sačuva ono što u izvesnoj meri još uvek može da se sačuva. Istovremeno, prirodno nerazumevanje masa je dovoljna garancija da ono što je imalo ezoterični karakter na taj način neće izgubiti taj karakter, već će opstati kao neka vrsta svedočanstva o prošlosti za one koji će u nekoj drugoj epohi biti u stanju da ga shvate.”⁴

Ova poslednja primedba posebno važi za elemente navodnog „paganog” nordijsko-zapadnog *folklor*a prisutne u ciklusima o gralu i kralju Arturu, elemente koji će nam, integrisani, odnosno vraćeni svom primordijalnom simboličnom značenju putem tradicionalnih i intertradicionalnih odnosa, pružiti pravi smisao sadržan u sagama i epopejama o kojima ćemo govoriti, pojavljujući se u centru srednjovekovnog viteškog sveta i povezujući se sa gibelinskim idealom *Imperium*-a i sa različitim tajnim tradicijama i strujama koje su iz tog ideala preuzele, u jednom ili drugom obliku, duhovno nasleđe.

Na taj način čini se jasna i razlika između ovde iznesene tačke gledišta i pomenutih psihoanalitičkih teorija o kolektivnoj podsvesti ili nesvesti, po kojima je ovo drugo predstavljeno poput neke vrste džaka u kome su sakupljene najrazličitije stvari, manje-više posmatrane u smislu „Života”, atavizma, iracionalnog. Ono što se na osnovu tih skorijih teorija tako uniformno smatra „nesvesnim”, naprotiv, samo po sebi može da se pripiše pravoj nadsvesti. Pogrešno je stanovište da su mitovi i simboli manifestacije „Života” tamo gde je njihova priroda suštinski metafizička, a sa „Životom” nemaju nikakve veze, osim ako se ne radi o onome što bi-

⁴ Uporedi: R. Guénon, *Le Saint Graal*, u *Le Voile d'Isis*, br. 170, 1934, str. 47-48.

smo zaista mogli nazvati njihovim „leševima”.⁵ I ne vredi prigovarati, kao što je pokušano,⁶ što svako pozitivno razmatranje mora da se ograniči na proučavanje manifestacija „nesvesnog” kao čistih iskustava ne ostavljajući prostor transcendentnim elementima; tamo gde nedostaju čvrste polazne tačke, ne postoji način orijentacije među mnoštvom iskustava, njihovog razumevanja i procene, posebno kada se iskustvo identifikuje sa onim što su u suštini njegove posebne forme, uslovljene čak i patološkim faktorima. To je višestruko potvrđeno rezultatima raznih psihoanalitičkih tumačenja koja ne dostižu duhovni plan ni kada upadaju u isprazne rasprave o Frojdomom *Totemu i tabuu*⁷ vodeći u paranormalan svet neuropata i histerika, niti kada izbijaju, kao na primer u Jungovoj teoriji arhetipa, u konfuznim koncepcijama na koje snažno utiče novi sujeverni kult „vitalnog” i „iracionalnog”, ne pokazujući tako da nema „pretpostavke”, već da su one koje ima pogrešne.

3. O „tradicionalnom” metodu

Preostaje da se eliminiše metodološko ograničenje vezano za tendenciju jednostranog izvođenja, pod pretpostavkom sasvim spoljašnje, slučajne i empirijske predaje, osnovnih motiva grala, kao i motiva carskog mita, iz jedne posebne istorijske struje. Po jednom dosta raširenom mišljenju, legenda o gralu je u osnovi hrišćanska. Postoje, međutim, i oni koji su postavili keltsko-pagansku tezu,⁸ kojoj su drugi suprotstavili indijsko-orijentalnu⁹ ili sirijsku¹⁰ hipotezu. Ona je takođe povezivana i sa alhemijom¹¹ i, na jednom drugom planu, ne samo da je gral povezan sa doktrinama katara i Persijanaca, već je u vezi sa pojedinim karakterističnim likovima i određenim mestima iz legende pokušano da se prepoznaju istorijske ličnosti i mesta, provansalske za jedne, a persijske za druge.¹²

⁵ Vidi esej autora: *Das Symbol, der Mythos und der irrationalistischer Irweg*, Antaios, br. 5, januar 1969.

⁶ Jung-Wilhelm, *Il Mistero del Fiore d'Oro*, Laterza, Bari, 1936, str. 57.

⁷ Najčešći italijanski prevod: Bollati-Boringhieri, Torino, 1990.

⁸ A. Nutt, *Studies on the Legend of the Holy Grail*, London, 1888. J. Mary, *La légende arthurienne et le Graal*, Paris, 1952.

⁹ L. Von Schroeder, *Die Wurzel der Sage vom heiligen Gral*, Wien, 1910.

¹⁰ L. E. Iselin, *Der morgenländische Ursprung der grallegende*, Halle, 1909.

¹¹ R. Palgen, *Der Stein der Weisen, Quellenstudien zum Parzifal*, Breslau, 1922.

¹² O. Rahn, *Kreuzzug gegen den Gral*, Freiburg, 1933; F. von Suhtscheck, *Wolfram von Eschenbach's Reimbereitung des Pärswalnâma*, u *Klio*, tom. 25, 1932, str. 50-71.

Kakva je opravdanost takvih povezivanja odlučuje duh sa kojim su ona izvršena. Karakteristika metoda koji ćemo mi, nasuprot onom profanom – empirijskom ili kritičko-intelektualističkom – svojstvenom modernim istraživanjima nazvati „tradicionalnim”, jeste da se u prvi plan stavi univerzalni karakter jednog simbola ili učenja povezujući ga sa drugim odgovarajućim simbolima iz drugih tradicija da bi se utvrdilo prisustvo nečeg višeg i starijeg od bilo koje od ovih postavki, različitih među sobom ali ipak ekvivalentnih. I isto tako kao što jedna tradicija može, više od drugih, da pruži opšti značaj, kompletniji, jasniji izraz, tako je i uspostavljanje međusobne povezanosti jedno od najplodnijih sredstava da se razume i integriše ono što se u drugim slučajevima nalazi u mračnijoj formi ili u fragmentima.

Ukoliko u delu koji sledi upotrebimo upravo takav metod, to neće biti put koji su utabale moderne erudite. Upravo on, više od pravih međusobnih veza, utvrđuje mračne derivacije, odnosno istražuje empirijsku činjenicu koja je uvek nesigurna po pitanju materijalnog prenošenja izvesnih ideja ili legendi sa jednog na drugi narod, iz jedne u drugu „literaturu”, zanemarujući da, gde god deluju uticaji sa plana koji je dublji od samo individualne svesti, međusobna povezanost ili prenos mogu da se ostvare čak i posve različitim putevima od onih uobičajenih, bez preciznih vremenskih i prostornih uslova, bez spoljašnjih istorijskih kontakata. Sa druge strane, i pre svega, svako približavanje po takvom modernom redu istraživanja na kraju se rešava pomeranjem, čak proširenjem tačaka gledišta. Na primer, kada naučnik otkrije međusobnu povezanost nekih motiva iz gralskog ciklusa sa drugim, recimo, iz persijske tradicije, to za njega vredi samo kao „istraživanje izvora”, a rezultat je da može trijumfalno da tvrdi: „gral je persijski simbol!” Nova odrednica mu nipošto ne služi da razjasni jednu tradiciju preko druge, da je razume putem univerzalnog, metafizičkog i nadistorijskog elementa, koji je možda vidljiviji u srodnom simbolu, na način na koji je uobličen u drugoj tradiciji. Sve u svemu, to je slučajno pomeranje od jedne do druge tačke dvodimenzionalne perspektive, a ne traganje za onom tačkom koja, više od ostalih, od dve dimenzije koje se nalaze na površini može da odvede do treće, dubinske dimenzije, tako da može da posluži kao centralni stub ili nit vodilja do samog kraja.

Što se tiče nagoveštaja koji smo dali u vezi sa pokušajima da se gralski motivi tumače u funkciji istorijskih ličnosti i događaja, budući da je takvih pokušaja bilo kada su u pitanju druge sage koje imaju značajne veze sa gralom (kralj Artur, prezviter Jovan, itd.), to zaslužuje detaljnije objašnjenje.

Uopšte, u tim pokušajima deluje takozvana „efemeristička” tendencija, koju su modernisti preuzeli u skladu sa svojim neodoljivim impulsom da svedu, gde god je to moguće, više na niže. Ličnosti iz mitova i legendi – smatra se – samo su apstraktne sublimacije istorijskih ličnosti, koje na kraju zauzimaju njihovo mesto i vrede same za sebe, mitološki i fantastično. Ipak, istina je upravo suprotna, odnosno: postoje realnosti višeg reda, arhetipskog, na različite načine prikazane simbolom ili mitom. Može da se desi da određene istorijske strukture ili ličnosti u određenoj meri otelotvore takve realnosti. Istorija i nadistorija onda međusobno utiču jedna na drugu i na kraju se međusobno integrišu, a tim likovima i strukturama fantazija instiktivno može da prenese tragove mita upravo na osnovu činjenice da je, na izvestan način, stvarnost postala simbolična, a simbol je postao stvarnost. Nasuprot takvim slučajevima, „efemerističko” tumačenje sasvim preokreće prave odnose. Po njemu, „mit” je primarni element koji treba da posluži kao polazna tačka, dok su istorijska ličnost ili istorijska činjenica samo jedan njegov izraz, slučajan i uslovljen u odnosu na viši red. Koristimo priliku da ukažemo na pravi smisao odnosa, naizgled apsurdnih i proizvoljnih, koje pojedine legende stvaraju između različitih istorijskih ličnosti na osnovu činjenice da su one, iako istorijski nemaju ništa zajedničko u vremenu i prostoru, nejasno shvaćene kao manifestacije jednog jedinstvenog principa ili jedinstvene funkcije. Analogan je razlog postojanja nekih genealogija koje naizgled nisu manje neobične: legendarno poreklo figurativno izražava duhovni kontinuitet koji može da bude realan i bez uslova koji se tiču kontinuiteta krvi u prostoru i vremenu. Genealogija kraljeva grala, Loengrina, Artura, prezvitera Jovana i tako dalje, u suštini treba da se posmatra na taj način. Štaviše, upravo idealne situacije koje proističu iz već pomenutog međudelovanja istorije i nadistorije pružaju nam osnovni ključ za razumevanje geneze i smisla ciklusa o gralu, kao i svega onoga što u njemu podseća na nadistorijsku ideju Carstva, kao uostalom i na njeno posebno pojavljivanje u zapadnom srednjovekovnom svetu.

4. Istorijska uloga misterije grala

To treba razjasniti na sledeći način.

Ako izolujemo tekstove koji se odnose direktno na gral, oni nam u celini predstavljaju ponavljanje nekoliko osnovnih tema, izraženih preko

SADRŽAJ

Beleška priređivača	5
Franko Kardini: <i>Evolijanski gral između simbolizma i ezoterije</i>	11
Uvod	27
Premise	
1. Književna predrasuda	29
2. Etnološka predrasuda	31
3. O „tradicionalnom” metodu	33
4. Istorijska uloga misterije grala	35
Principi i predistorija	
5. Olimpijski ciklus	37
6. O „heroju” i o „ženi”	38
7. Hiperborejska tema	42
8. Tradicija u Irskoj	43
9. Arturijanski ciklus	49
10. Carska saga. Univerzalni vladar	55
11. Fridrih. Prezviter Jovan. Drvo Carstva	60
12. Dante: <i>hrt</i> i <i>vođa</i>	66
Gralski ciklus	
13. Izvori grala	71
14. Moći grala	78
15. Luciferov kamen	85
16. Provera ponosa	88
17. Munja i koplje	95

18. Misterija koplja i osvete	101
19. „Bolni udarac”	105
20. Kralj ribar	112
21. Sedište grala	115
22. Druge inicijacijske avanture gralskih vitezova	118
23. Gral kao gibelinska misterija	129
Nasleđe grala	
24. Gral i templari	135
25. Gral, katari, Vernici Ljubavi	146
26. Dante i Vernici Ljubavi kao gibelinska milicija	154
27. Gral i hermetička tradicija	159
28. Gral i rozenkrojceri	167
Epilog	
29. Inverzija gibelinizma. Završna razmatranja	175
Kjara Nejroti:	
<i>Ponovno otkrivanje srednjeg veka</i>	187